
ФОНЕТИЧНА, ЛЕКСИЧНА ТА ГРАМАТИЧНА СИСТЕМИ МОВИ ТА МЕТОДИ ЇХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Отримано: 12 березня 2026 р.

Прорецензовано: 20 березня 2026 р.

Прийнято до друку: 23 березня 2026 р.

Email: olena.basalkevych@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5886-6374>

Email: mykhaylo.bilynskyy@lnu.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0005-1736-0904>

DOI: [http://doi.org/10.25264/2519-2558-2026-29\(97\)-64-70](http://doi.org/10.25264/2519-2558-2026-29(97)-64-70)

Басалкевич О. Є., Білінський М. Е. Антропоцентричні комбінаторно-семантичні репрезентації (на матеріалі давньошотландських першоджерел). *Наукові записки Національного університету «Острозька академія» : серія «Філологія»*. Острог : Вид-во НаУОА, 2026. Вип. 29(97). С. 64–70.

УДК: 811.11-112:81-112.2: 004.942:159.9

Басалкевич Олена Євтіхіївна,

кандидат філологічних наук,

Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького

Білінський Михайло Емільович,

кандидат філологічних наук, професор,

Львівський національний університет ім. Івана Франка

АНТРОПОЦЕНТРИЧНІ КОМБІНАТОРНО-СЕМАНТИЧНІ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ (НА МАТЕРІАЛІ ДАВНЬОШОТЛАНДСЬКИХ ПЕРШОДЖЕРЕЛ)

Важливим аспектом соціального картування є опис особистості. Найусталенішими характеристиками прийнято вважати найдавніші, та, як відомо з досліджень Ципфа, найчастотніші словосполучення. Електронний ресурс словника давньошотландської мови DOST містить цитати з літературних періоджерел, що ілюструють досліджуване значення. Найдавніші з таких цитат називають діахронними текстовими прототипами. Для оцінювання давньошотландської лексики використовується диференціал Осгуда з міжкультурними універсальними Strong, Weak, Good, Bad, Active, Passive, що подають всі присутні у мові синоніми за період 1200-1700 рр. з обчисленими ваговими коефіцієнтами, які трактуємо як функції приналежності відповідним концептам потенціалу, сили та активності. Вербалізатори універсалій узгоджуються у зазначених діахронних текстових прототипах з іменниками та займенниками, що дозволяє при здійсненні вибору скласти логічні вирази для досліджуваного об'єкту, слідує нечіткій техніці обчислення словами. Набір таких ментальних образів чи комбінаторно-семантичних репрезентацій антропоцентричного спрямування вкладає тезаурус мовленнєвої особистості давнього шотландця. Таким чином сконструйовано ментальні портрети для he «він», kid «дитина», man «чоловік», men «чоловіки», freke «сміливець», renk «воїн», woman «жінка», king «король», prince «принц», lord «лорд», nobleman «аристократ», horsman «вершник», child «дитина», boy «хлопець», son «син», las «дівчинка», person «особа», body «тіло», statur «постать», voice «голос», apperance «зовнішність», stuff «зурт», folk «люди», Zow «ти, ви». Диференціал виказує коливання на шкалах потенціалу Strong-Weak та оцінювання Good-Bad й стабільну перевагу позитивних оцінок активності на шкалі Active-Passive. Виявлено нечутливість давньошотландських концептів до синонімів з латеральними значеннями, неологізмів, стилістичних синонімів, тобто їхню низьку прототипність на шкалах універсалій та тенденцію шкал до нейтральних новонадходжень наприкінці досліджуваного відтинку словотворення.

Ключові слова: диференціал Осгуда, комбінаторно-семантичні репрезентації, закономірність Ципфа, нечітка логіка, гранули Заде, обчислення словами, давньошотландська мова.

Olena Basalkevych,

Candidate of Philological Sciences,

Danylo Halytsky National Medical University of Lviv

Mykhailo Bilynsky,

Candidate of Philological Sciences, Professor,

Ivan Franko National University of Lviv

ANTHROPOCENTRIC COMBINATORIAL-SEMANTIC REPRESENTATIONS (BASED ON OLDER SCOTTISH TEXTS)

A significant aspect of social mapping roots in a description of personality. The most stable characteristics are supposed to be found in the oldest, i.e. according to Osgood, the most frequent collocations. The electronic resource of the Dictionary of Older Scottish Tongue, DOST, contains Scottish-literature quotations illustrating the meaning, the oldest of which are called diachronic text prototypes. For the estimation of the Older Scottish lexis, Osgood's differential with cross-cultural universals of potency, estimation and activity—Strong-Weak, Good-Bad,

Active-Passive – is used, representing all the synonyms entering the language during the period 1200-1700 with the calculation of weight coefficients, treated as the membership functions in potency, estimation and activity concepts. The adjective-verbalizers of the universals are collocated with nouns and pronouns in the mentioned diachronic text prototypes, which helps to construct the logical expressions following the fuzzy techniques of 'computing with words'. A set of such mental representations of the anthropocentric orientation makes up a thesaurus of the speech personality of the Older Scotchman. The mental portraits of he, kid, man, men, freke «brave man», renk «warrior», woman, king, prince, lord, nobleman, horsman «horseman», child, boy, son, las «girl», person, body, statur «stature», voice, apperance «appearance», stuf «stuff», folk «people», Zow «you» have been construed. The fluctuations on the scales of potency Strong-Weak and estimation Good-Bad as well as a regular prevalence of activity on the scale of Active-Passive are observed. The insensitivity of Older Scottish concepts to the synonyms with lateral meanings, neologisms, stylistic synonyms, i.e. their low prototypicality on the universality scales is revealed. The tendency of the scales to completion with neutral neologisms at the end of the targeted word-formation period has been noticed.

Keywords: Osgood's differential, combinatory-semantic representations, Zipf's regularity, fuzzy logic, Zadeh's granules, computing with words, Older Scots.

Питома схильність людини до оцінювання реалізується ад'єктивним лексиконом, що складає арсенал засобів опису властивостей довкілля та суспільства. Центром соціального картування та навігації безперечно є людина. Дослідження характеристик людини–особи, чоловіка, воїна, жінки, матері, дитини, сина–вкладають хрестоматію особистості з її слабкостями та хибами поряд із виявами майстерності, одухотвореності та фізичної досконалості. Складання концепції людей, тобто співставлення їхніх візуальних характеристик з особистісними, відбувається за активації «нейронів Джеймса Еністон», клітин гіпокампа, описаних Іцхаком Фрідом (Itzhak Fried). Переливаючись у мовний простір, концепції-образи вимагають творення все нових мовних засобів відображення, особливо на витоках розвитку мовно-когнітивної картини світу. Синонімічна надмірність прикметника у давніх мовах підтверджується історичною лексикографією, а також авторським дослідженням (Басалкевич, 2021). У праці сконфігуровано та скомпільовано універсальне ядро історичного асоціативного ад'єктивного тезаурусу у закономірності творення його синонімічно-антонімічних, епідигматичних та синтагматичних зв'язків. Питанням особливої ваги у поданій статті є синтез ментальних репрезентацій, зокрема антропоцентричних. Синтагми, що виділяються з першоджерел, усталюються завдяки ципфівській теорії «частотності» найдавніших слів у своєму лінгвістичному контексті (Zipf, 1947). Подібну оцінку усталених словосполучень як лематизованих знаходимо у праці польської дослідниці давньошотландської лексикології Йоанні Копачек «Repetitive and therefore fixed?» (Повторювані й тому фіксовані?) (Koraszyk, 2008). Запропонована модель тезаурусу вищиконує нечіткий семантичний диференціал Осгуда, запевнюючи поруч з конотативними експресивними характеристиками оцінки, властиві денотату в контексті давніх словосполучень, діахронних текстових прототипів.

Моделювання апроксимувє асоціативне значення слова, його глибинний зміст згідно з Дж. Дізом та О. Потєбнею (Deese, 1968). Особливістю нашого дослідження є розбудова асоціативного тезаурусу на давньому мовному відтинку. Розгортається історичне асоціативне значення слова з його лексико-семантичної системи, що уможливується у парадигмі, де асоціативність слова зберігає чутливість до статистичних характеристик мови, зокрема до частоти вжитку слова. Тобто асоціативне поле слова може апроксимуватися лексико-семантичним (De Deyne, 2008). При цьому дещо втрачається питома безвідносна до цілей комунікації природа вільних асоціацій.

Лексико-семантичний базис асоціативних досліджень знаходимо у словнику давньошотландської мови (DOST), який ілюструє фіксовані значення давньошотландських слів цитатами з першоджерел. Давньошотландська література XIV–XVI ст. представлена в основному поетичними творами Джона Барбора, Джеймса I, Вільяма Дунбара, Роберта Генрісона, Гевіна Дугласа, Девіда Ліндсея, Александра Скота, Александра Бойда, Александра Х'юма, Річарда Мейтленда, Александра Монтгомері та Крістіса Кірка. Перш за все, стандарт давньошотландської мови увібрав північно-германські та скандинавські ізогласи. Вищезгадані майстри пера належали до класу аристократії, у творчості, інтелектуальних пошуках, смаках та тональності якої народна мова набувала викінчення і нормування: «у шістнадцятому столітті аристократія все ще була не просто зближеною, але справді пов'язаною з простолюдом, і пісні Александра Скота, що є «достеменно» поезією, по суті поезією культивованого аристократичного кола, залишаючись відстороненою та самодостатньою творчістю, поділяють певний елемент «популярного»» (Speirs, 1962). Проте, відсутність шотландської прози тієї доби означала втрату значного літературного прошарку: окремим формам та фігурам мислення було відмовлено у вияві давньошотландською мовою, а саме не існувало критичного, наукового, філософського словникового запасу. Таким чином, не підтримувався зв'язок з європейським інтелектуальним середовищем (Speirs, 1962). З боку нашого дослідження варто зазначити, що переважання поетичного епосу та лірики серед першоджерел давньошотландської мови додає отриманим ментальним образам естетичності, емпатичності, символізму та переносності значень, що може водночас порушувати їхню денотативну цілісність.

За допомогою функції історичного асоціативного тезаурусу давньошотландської мови, розробленого у дослідженні, користувач визначає комбінаторно-семантичні репрезентації чи ментальний образ слова у лексиконі (Басалкевич, 2021). Розроблене програмне забезпечення аналізує всі означальні прикметники-вербалізатори універсальних концептів потенціалу, оцінювання та активності для живого/неживого об'єкта, позначеного на карті іменником чи займенником. На основі часткових характеристик виводиться загальна осгудівська оцінка, позитивна і/або негативна в межах одного концепту. Важливо, що техніка модерує відому конотативну заангажованість диференціала Осгуда, пропонуючи у нечітких гранулах Заде питоми, усталені в мові, характеристики денотата.

Шкали диференціала Осгуда Good-Bad, Active-Passive, Strong-Weak представляються синонімічними полями відповідних прикметників, що представляють собою широкозначні градуйовані категорії, рекомендованою технікою для моделювання яких є нечітка логіка (Mendoza, 2015). Здатність людини описувати явища довкілля словами лягла в основу нечіткої техніки «обчислення словами» (computing with words), що розпочинається з вербальних характеристик і ними ж завершується (Mendel, 2017). Лотфі Заде зазначав, що за будь-якою вербальною характеристикою криється інтуїтивна числова оцінка, що базується на досвіді та імпліцитних порівняльних властивостях об'єктів: частотних чи асоціативних. Тому вибираючи на шкалах словесні характеристики об'єктів, користувач, як розуміємо, керується внутрішніми пропорціями. Вагові коефіцієнти членів синонімічного поля, що залежать від часу входження у поле, а отже за принципом Ципфа від частотності найдавніших слів, і можуть трактуватися нечіткими функціями приналежності слів до категорій, співвідносяться саме у подібних пропорціях. Згодом числові значення обраних синонімів обробляються, і до користувача повертаються

порівняльні вербальні оцінки. Застосована на етапі консолідації характеристик техніка *грануляції* у нечіткій логіці передбачає оцінку чи доступ до точкових характеристик через гранули, що їх містять (Zadeh, 1996).

Гранула Заде має вигляд $g = X \text{ is } G \text{ is } \lambda$, (1)

де X – змінна, що приймає свої значення в універсальній множині U , G – нечітка підмножина множини U , яка характеризується своєю функцією приналежності μ ; визначник λ позначає нечітку або звичайну ймовірність. Це вирази на кшталт, $g = X \text{ is small is likely}$,

$g = X \text{ is not very large is very unlikely}$,

$g = X \text{ is much larger than } Y \text{ is unlikely}$.

У нашому випадку гранули оцифровуються значеннями чіткості $\mu_{Granule}$ та ймовірності $P_{Granule}$, і прийнята методика представляється наступним логічним виразом з чотирьох гранул (Басалкевич, 2021):

Word={Potency:[(Strong, μ_{Strong}): P_{Strong}] OR/AND [(Weak, μ_{Weak}): P_{Weak}]; Evaluation:[(Good, μ_{Good}): P_{Good}] OR/AND [(Bad, μ_{Bad}): P_{Bad}]; Activity:[(Active, μ_{Active}): P_{Active}] OR/AND [(Passive, $\mu_{Passive}$): $P_{Passive}$]} (2)

Два логічні оператори OR «або» і AND «та», що поєднують позитивні та негативні вербалізатори концептів Good-Bad, Strong-Weak й Active-Passive, якщо такі присутні, збережені з ілюстративною метою, оскільки у математичному змісті оператора OR достатньо для об'єднання та вибору шкал. Теоретичним підґрунтям є психолінгвістичні студії бінарних (як позитивних, так і негативних) характеристик одухотворених та неодухотворених сутностей Е. Коляди, У. Билиці, Т. Валюкевич, М. Літвінової, О. Трофімової та Х. Клейтман. У визначенні таких характеристик майже завжди відображена звичаєва та культурна суб'єктивність оцінювача (Басалкевич, 2021).

Приклади нечіткої гранульної диференціації давньошотландських слів *he* «він», *kid* «дитина» та *thow* «відлига» подані на Рис. 1. Тут представлена консоль програми виводу комбінаторно-семантичних репрезентацій мовою Java. Надалі розглядатимемо лише цільові фрагменти консолей, що відображають виключно антропоцентричну лексику.

```
C:\Users\Olena\Desktop\release_v4.0.3>java -jar "olena_proj.jar"
FACT THAT
[he] is Absolutely Strong (michty - 0.9172048352) is Unlikely (0.3333333333333333).
[he] is Absolutely Weak (droup, wery - 0.9842320059) is Likely (0.6666666666666666).
[he] is Very fairly Good (pissant, blith, wele made - 0.8296344648) is Very likely (0.75).
[he] is Absolutely Bad (crabit - 0.9837154768) is Unlikely (0.25).
[he] is Quite Active (?auld, throuche - 0.494695216) is Likely (0.5).
[he] is Fairly Passive (subdit, tractabill - 0.7102721686) is Likely (0.5).

THUS
[he] could be Absolutely Weak to Higher extent than Absolutely Strong.
[he] could be Very fairly Good to Much higher extent than Absolutely Bad.
[he] could be Quite Active and Fairly Passive to the Same extent.

FACT THAT
[kid] is Fairly Active (tait - 0.626253858) is Very likely (1.0).

THUS
[kid] could be Fairly Active.

FACT THAT
[thow] is Quite Good (fortunat - 0.5276228341) is Very likely (1.0).
[thow] is Very fairly Active (unswere - 0.8654513889) is Likely (0.5).
[thow] is Fairly Passive (obedient - 0.6016242318) is Likely (0.5).

THUS
[thow] could be Quite Good.
[thow] could be Very fairly Active and Fairly Passive to the Same extent.
```

Рис. 1. Консоль ментальних репрезентацій для давньошотландських слів *he* «він», *kid* «дитина» та *thow* «відлига»

За присутніми синтагмами асоціативний диференціал визначає наскільки слабкими, сильними, хорошими, поганими, активними чи пасивними (Weak, Strong, Active, Passive, Good, Bad) є *he* та *kid*, тобто виявляє потенціал, активність та загальну оцінку об'єктів.

Розкриємо зміст консолі. На основі отриманих нечітких та ймовірнісних характеристик асоціативний диференціал синтезує дихотомічні ментальні репрезентації для *he*:

Fact that

He is Absolutely Strong (michty – 0.92) is Unlikely (0.33).

He is Absolutely Weak (droup, wery – 0.98) is Likely (0.66).

He is Very Fairly Good (pissant, blith, wele made – 0.83) is Very Likely (0.75).

He is Absolutely Bad (crabit – 0.98) is Unlikely (0.25).

He is Quite Active (?auld, throuche – 0.49) is Likely (0.5).

He is Fairly Passive (subdit, tractabill – 0.71) is Likely (0.5).

Thus

He could be Absolutely Weak to Higher Extent than Absolutely Strong.

He could be Very Fairly Good to Much Higher Extent than Absolutely Bad.

He could be Quite Active and Fairly Passive to the Same Extent.

(Контексти взято з Рис. 1.)

Останнім блоком подано узагальнюючі та порівняльні фрази, що виказують «його» абсолютно слабким у вищій мірі,

ніж абсолютно сильним (тобто дескрипторів відвертої слабкості більше, ніж відвертої сили); виразно добрим у значно вищій мірі, ніж абсолютно поганим; достатньо активним та справді пасивним у рівній мірі.

Що ж до конкретності та відтінковості значень, то he є сильним у значенні mighty «фізично сильний, міцний»; слабким – у значенні dour «в'янучий» та weгу «знемагаючий»; добрим – у значеннях pissant «талановитий у певній якості», blith «у доброму гуморі», wele made «гарних пропорцій, добре збудований»; поганим – у значенні scabit «злобний, в поганому гуморі»; активним – у значенні Zauld «активний, сповнений сил, міцний» та throuche «активний, поживлений», пасивним – у значенні subdit «покірний, смиренний, слухняний» та tractabill «покірний, слухняний».

Далі згідно з оцінками диференціала:

“Kid could be fairly active”. (Дитина може бути справді активною.)

Це означає, що найстабільнішою асоціацією дитини в ментальному лексиконі давніх шотландців є її висока активність (tait – «активний, енергійний, поживлений, моторний, неприборканий»), що без сумніву є однією з вирізняючих властивостей дитячого темпераменту.

Важливо ще раз зазначити, що вжиті у статистичних висновках детермінатори виражають рівень прототипності зазначеної властивості для об'єкта, тобто, для прикладу, absolutely можна інтерпретувати як виражену чи абсолютну прототипність, fairly як високу прототипність тощо. Тобто йдеться не про інтенсивність властивості, а про її внутрішню глибинну змістову зануреність. Нюансне ж навантаження характеристик, що вкладаються у дані оцінки, прослідковується у вжитих прикметниках-вербалізаторах.

Наступна комбінаторно-семантична дихотомічна репрезентація для man доповнює розглянутий образ he та передбачає вербалізатори сили teuch «твердої текстури» та stark «міцний, фізично сильний»; слабкості unmuchtie «недостатньої сили, крихкий», decrepit «старий, слабкий, зношений»; добротності brow «чудовий, прекрасний, яскравий», honest «доброї вдачі», gent «хороших витончених манер та зовнішності», gentil «хорошого походження та виховання»; активності feat «активний, спритний» та active «активний»; пасивності obediud «слухняний, покірний».

```
FACT THAT
[man] is Absolutely Strong (teuch, stark - 1.0) is Likely (0.5).
[man] is Fairly Weak (unmuchtie, decrepit - 0.6058001484) is Likely (0.5).
[man] is Very fairly Good (brow, honest, gent, gentil - 0.8167279848) is Very likely (1.0).
[man] is Very fairly Active (feat, active - 0.7757523148) is Likely (0.6666666666666666).
[man] is Quite Passive (obediud - 0.4386523266) is Unlikely (0.3333333333333333).

THUS
[man] could be Absolutely Strong and Fairly Weak to the Same extent.
[man] could be Very fairly Good.
[man] could be Very fairly Active to Higher extent than Quite Passive.
```

Рис. 2. Фрагмент консолі ментальної репрезентації man

“Man could be absolutely strong and fairly weak to the same extent. Man could be very fairly good. Man could be very fairly active to a higher extent than quite passive”. (Чоловік може бути абсолютно сильним та справді слабким у рівній мірі. Чоловік може бути виразно добрим. Чоловік може бути виразно активним у вищій мірі ніж достатньо пасивним.) – ментальний портрет чоловіка, сформований диференціалом.

Ментальний образ чоловіків men підсилює подану вище комбінаторно-лексичну репрезентацію: “Men could be fairly strong to a much higher extent than just a little weak. Men could be very fairly good and just a little bad to the same extent. Men could be absolutely active. Таким чином, отримано описи, співзвучні з попередніми: «Чоловіки можуть бути справді сильними у значно вищій мірі ніж трохи слабкими. Чоловіки можуть бути виразно добрими у тій же мірі, що й трохи поганими. Чоловіки можуть бути абсолютно активними». Вербалізатори сили maisterful «владний, сильний, із застосуванням насильства чи погроз», stabill «про особистість: рішучий; непохитний; постійний, лояльний; осілий, надійний; також, сильний, фізично витривалий», likly «той, що справляє враження міцного й потужного бійця, сильного та хороброго» – дещо слабші за свої відповідники у попередньому випадку (Рис. 2) проте численніші й переважають у ймовірності вербалізатор слабкості strenthles «позбавлений сили; слабкий, неміцний». Вербалізатори добротності hartfull та fine, того ж рівня прототипності, що й у випадку з man, зрівноважуються негативними вербалізаторами ill-best «the best of the bad; найкращі з поганих», nochtie «про особу: злий, злобний, поганий». Вербалізатори абсолютної активності liver «активний, спритний», forthirwarde «активної природи, схильності», licht «про людей або тварин: легкий у ході або в русі, поживлений, активний, спритний, стрімкий» є вищого рівня прототипності ніж у випадку «man».

```
FACT THAT
[men] is Fairly Strong (maisterful, stabill, likly - 0.668819341) is Very likely (0.75).
[men] is Just a little Weak (strenthles - 0.3030546624) is Unlikely (0.25).
[men] is Very fairly Good (hartfull, fine - 0.8296344648) is Likely (0.5).
[men] is Just a little Bad (ill-best, nochtie - 0.3583897863) is Likely (0.5).
[men] is Absolutely Active (liver, forthirwarde, licht - 1.0) is Very likely (1.0).

THUS
[men] could be Fairly Strong to Much higher extent than Just a little Weak.
[men] could be Very fairly Good and Just a little Bad to the Same extent.
[men] could be Absolutely Active.
```

Рис. 3. Фрагмент консолі ментальної репрезентації men

Образ freke «сміливого чи воюючого чоловіка; будь-якого чоловіка назагал», що вживається радше в поезії, підсилює попередні комбінаторно-семантичні репрезентації рисою активності з допомогою вербалізатора frak «активний, готовий, розумний, сміливий»: Freke could be fairly active. Тобто, *сміливий чоловік може бути справді активним*.


```
FACT THAT
[freke] is Fairly Active (frak - 0.626253858) is Very likely (1.0).

THUS
[freke] could be Fairly Active.
```

Рис. 4. Фрагмент консолі ментальної репрезентації freke

Завершуємо розгляд образу чоловіка портретом воїна: «Renk could be fairly active», референційованого вербалізатором restless «постійно активний; невпинний; повний енергії; заповзятий; стійкий». Отже, *воїн може бути справді активним*. Як бачимо, найпереконливішою рисою шотландського чоловіка є активність, попри підтверджену перевагу інших двох позитивних концептів потенціалу та добротності.

```
FACT THAT
[renk] is Fairly Active (restles - 0.626253858) is Very likely (1.0).

THUS
[renk] could be Fairly Active.
```

Рис. 5. Фрагмент консолі ментальної репрезентації renk

У переважаючому конотаті слабкості жінки знаходимо семантичні ознаки deligat «м'який, делікатний» та brukill «кволий», що мають як позитивне, так і негативне навантаження, натомість конотат сили містить компонент odious «що викликає сильну ненависть» з вираженим негативним ефектом, й отже: «Woman could be absolutely weak to a higher extent than fairly strong». (*Жінка може бути абсолютно слабкою у вищій мірі ніж справді сильною.*)

```
FACT THAT
[woman] is Fairly Strong (odious - 0.5860241762) is Unlikely (0.3333333333333333).
[woman] is Absolutely Weak (deligat, brukill - 0.9842320059) is Likely (0.6666666666666666).

THUS
[woman] could be Absolutely Weak to Higher extent than Fairly Strong.
```

Рис. 6. Фрагмент консолі ментальної репрезентації woman

На шкалах диференціала знаходимо декілька характеристик вельмож.

Образ короля: «King could be absolutely active», референційовано вербалізатором високої прототипності fere «здоровий та активний; у здоров'ї та бадьорості». Отже, *король може бути абсолютно активним*.

```
FACT THAT
[king] is Absolutely Active (fere - 1.0) is Very likely (1.0).

THUS
[king] could be Absolutely Active.
```

Рис. 7. Фрагмент консолі ментальної репрезентації king

Образ лорда: «Lord could be fairly strong», референційовано вербалізатором pissant «сильний, могутній; потужний у військовому ремеслі; впливовий». Отже, *лорд може бути справді сильним*.

```
FACT THAT
[lord] is Fairly Strong (pissant - 0.6191422421) is Very likely (1.0).

THUS
[lord] could be Fairly Strong.
```

Рис. 8. Фрагмент консолі ментальної репрезентації lord

До поданого раніше факту дитячої активності (Рис.1) додамо ще декілька:

«Child could be just a little good» (*Дитина може бути трохи доброю*), референційовано вербалізатором geu «пригожий, чудовий».

```
FACT THAT
[child] is Just a little Good (geu - 0.2591680513) is Very likely (1.0).

THUS
[child] could be Just a little Good.
```

Рис. 9. Фрагмент консолі ментальної репрезентації child

«Boy could be just a very little good» (*Хлопчик може бути злегка добрим*), референційовано пізнім вербалізатором jelly «чудовий, прекрасний».


```
FACT THAT
[boy] is Just a very little Good (jelly - 0.1249406599) is Very likely (1.0).
THUS
[boy] could be Just a very little Good.
```

Рис. 10. Фрагмент консолі ментальної репрезентації boy

«Son could be very fairly active» (*Син може бути виразно активним*),—образ референційовано високопрототипним вербалізатором fery «активний, спритний».

```
FACT THAT
[son] is Very fairly Active (fery - 0.8654513889) is Very likely (1.0).
THUS
[son] could be Very fairly Active.
```

Рис. 11. Фрагмент консолі ментальної репрезентації son

«Person could be fairly bad to higher extent than just a very little good» (*Особа може бути справді поганою у вищій мірі ніж злегка доброю*),—звітує диференціал щодо представлення особи у наявних текстових прототипах на трьох шкалах диференціала. Давньошотландські вербалізатори негативності особи nauchtie «злий, поганий» та miserabil «жахливо бідний, нужденний, убогий» переважають позитивний концепт, представлений вербалізатором famed зі значенням «of good credit; хорошої репутації», що обділений високим рівнем прототипності у концепті Good.

```
FACT THAT
[person] is Just a very little Good (famed - 0.08880251602) is Unlikely (0.3333333333333333).
[person] is Fairly Bad (nauchtie, miserabil - 0.7361907243) is Likely (0.6666666666666666).
THUS
[person] could be Fairly Bad to Higher extent than Just a very little Good.
```

Рис. 12. Фрагмент консолі ментальної репрезентації person

Ментальний образ людського тіла: «Body could be fairly strong and quite weak to the same extent». Тобто, *тіло може бути справді сильним у тій же мірі, що й достатньо слабким*, оскільки позитивний вербалізатор сили strang «про людину, тварину чи частину тіла: фізично потужний; здатний на звитязні вчинки» є дещо прототипнішим за вербалізатор слабкості imbecill «фізично слабкий, кволий, безсилий».

```
FACT THAT
[body] is Fairly Strong (strang - 0.5860241762) is Likely (0.5).
[body] is Quite Weak (imbecill - 0.4512738066) is Likely (0.5).
THUS
[body] could be Fairly Strong and Quite Weak to the Same extent.
```

Рис. 13. Фрагмент консолі ментальної репрезентації body

Узагальнюючою асоціативною репрезентацією, що охоплює всі три віхи диференціала, є збірний образ людей: «Folk could be very fairly weak to higher extent than absolutely strong. Folk could be absolutely bad. Folk could be absolutely active.» Отже, *люди можуть бути виразно слабкими у вищій мірі ніж абсолютно сильними. Люди можуть бути абсолютно поганими. Люди можуть бути абсолютно активними*.

Відповідні вербалізатори сили forsy «сповнений сили; сильний» та stalwart «фізично сильний, потужний, що виявляє велику витривалість» належать до найдавнішої та найпрототипнішої силової лексики, проте вербалізатори слабкості кількісно переважають: debile «слабкий», infirm «немічний тілом чи вірою», impotent «безсилий, слабохарактерний», waik «позбавлений фізичних сил; немічний за природою чи обставинами; слабкий або виснажений віком чи хворобою». Вербалізатор негативу simpill «без чи (відносно) низького рангу; скромного походження; один із простолюду; низький; нищий; жалогідний» є одним з прототипніших; вербалізатор активності deliver «активний, пожвавлений, спритний» теж належить до найдавнішої та найпрототипнішої лексики.

```
FACT THAT
[folk] is Absolutely Strong (forsy, stalwart - 1.0) is Unlikely (0.3333333333333333).
[folk] is Very fairly Weak (debile, infirm, impotent, waik - 0.8580880534) is Likely (0.6666666666666666).
[folk] is Absolutely Bad (simpill - 1.0) is Very likely (1.0).
[folk] is Absolutely Active (deliver - 1.0) is Very likely (1.0).
THUS
[folk] could be Very fairly Weak to Higher extent than Absolutely Strong.
[folk] could be Absolutely Bad.
[folk] could be Absolutely Active.
```

Рис. 14. Фрагмент консолі ментальної репрезентації folk

Підсумуємо наш хрестоматійний огляд особистості образом: «You could be absolutely strong and quite weak to the same extent. You could be just a little good and quite bad to the same extent. You could be absolutely active.»

Для референціювання ментального образу «ти, ви» використовується високопрототипний вербалізатор сили *strenthy* «про людину: сильний у дії, потужний; можновладний, могутній»; вербалізатор слабкості *remis* «за якістю слабкий, відбракований» середнього значення шкали прототипності *Weak*; вербалізатор добротності *predestinate* «приречений на удачу»; негативний вербалізатор *mirthles* «позбавлений радощів чи задоволення, похмурий, жалюгідний» зниженого рівня прототипності; високопрототипні вербалізатори активності *Zare* «придатний, активний; меткий; гострий» та *strenthy* «про людину: сильний у дії, потужний; можновладний, могутній». Як бачимо, вербалізатор *strenthy* знаходимо з тим же значенням «про людину: сильний у дії, потужний; можновладний, могутній» на обидвох шкалах *Strong* та *Active*: до першої його належність є питомою, до другої слово входить завдяки семантичній ознаці *in action* «у використанні, у дії, в бою».

Отже, давній шотландець вважає, що *Ти можеши бути водночас абсолютно сильним і рівно ж достатньо слабким, трохи добрим та достатньо поганим, і без сумніву абсолютно активним*. Розставлені у портреті акценти властиві попереднім ментальним образам: виділяється рівноважність концептів сили та слабкості, доброї та поганої природи й наголошується на виразній активності давньошотландського етносу.

```

ФАКТ ТНАТ
[?ow] is Absolutely Strong (strenthy - 1.0) is Likely (0.5).
[?ow] is Quite Weak (remis - 0.5017313876) is Likely (0.5).
[?ow] is Just a little Good (predestinat - 0.4037206266) is Likely (0.5).
[?ow] is Quite Bad (mirthles - 0.5016935904) is Likely (0.5).
[?ow] is Absolutely Active (?ape, strenthy - 1.0) is Very likely (1.0).

THUS
[?ow] could be Absolutely Strong and Quite Weak to the Same extent.
[?ow] could be Just a little Good and Quite Bad to the Same extent.
[?ow] could be Absolutely Active.

```

Рис. 15. Фрагмент консолі ментальної репрезентації *Zow*

Таким чином, розгляд антропоцентричних характеристик, наявних на шкалах диференціала *Osguda* й побудова відповідних оцінювальних логічних виразів виявили поперединне балансування рис хорошої та поганої вдачі давнього шотландця, назагал домінування силових якостей та безсумнівний ентузіазм.

Диференціал виказує нечутливість концептів до специфічних ознак, як-от приналежність до вищого класу (*prime*), миловидність (*wele faceit*); до стилістичних запозичених синонімів (*perpollent*); та назагал подає середньостатистичну синонімічну парадигму, де найвагомішими є найдавніші та найчастотніші вербалізатори, екзистенційно вкарбовані у мовно-концептуальну картину давньошотландського етносу. Спостерігається також надходження у категорію наприкінці словотворчого періоду синонімів нейтрального змісту, що є свого роду замиканням лексичної сфери від полюса зародження—точки, де виникле поняття розбивається на протилежності—до нейтральної точки, де у неологізмів ступовується родова ознака й висловлюються латеральні, здатні до обслуговування антагоністичних понять.

Література:

1. Басалкевич О. Є. Моделювання тезауруса якісних прикметників: дис. ... канд. філ. наук : 2021 / Басалкевич Олена Євтіхіївна; М-во освіти і науки України, Львівський національний університет ім. Івана Франка. – Львів, 2021. – 216 с./399
2. De Deyne S. Word associations: network and semantic properties / S. De Deyne, G. Storms // Behavior Research Methods, 2008. – № 40 (1). – P. 213-231, <https://doi:10.3758/BRM.40.1213>
3. Kopyczuk J. Repetitive and therefore fixed? / J. Kopyczuk // Selected papers from the fifteenth International conference on English historical linguistics. – Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 2008. – Vol. 18. – No. 1. – P. 189-208.
4. Mendel J. M. Computing with words: Zadeh, Turing, Popper and Occam / J. M. Mendel // IEEE Computational Intelligence Magazine. – 2017. – 2 (4) – 10-17 p.
5. Mendoza Ibanez F. J. R. Cognitive Modeling. A linguistic perspective / F. J. R. de Mendoza Ibanez, A. Galera Masegosa. – University of la Rioja, 2015. – 432 p.
6. Reviewed Work: The structure of associations in language and thought by James Deese / Review by: Kent Dallett // American Anthropologist. New Series. – 1968. – No. 70. – P. 826
7. Speirs J. The Scots literary tradition / J. Speirs. – Faber and Faber, 1962. – 229 p.
8. Zadeh L. Fuzzy sets and information granularity / L. Zadeh // Advances in Fuzzy Systems-Applications and Theory Vol 6. Fuzzy Sets, Fuzzy Logic and Fuzzy Systems. Selected Papers by Lotfi A. Zadeh, G. J. Klir and B. Juan (eds.). – Singapore: World Scientific. – 1996. – 433-448 p.
9. Zipf G. Prehistoric 'cultural strata' in evolution of German: the case of Gothic / G. Zipf – 62 (8) – 1947. – 522-530 p.

References:

1. Basalkevych O. Ye. Modeliuvannia tezaurusu yakisnykh prykmetnykyv : dys. ... kand. fil. nauk : 2021 / Basalkevych Olena Yevtkhiyivna; M-vo osvity i nauky Ukrainy, Lvivs'kyi natsionalnyi universytet im. Ivana Franka – Lviv, 2021. – 216 s./399 (Modelling of the thesaurus of qualitative adjectives in Older Scots. – PhD Dissertation Manuscript.)
2. De Deyne S. Word associations: network and semantic properties / S. De Deyne, G. Storms // Behavior Research Methods, 2008. – № 40 (1). – P. 213-231, <https://doi:10.3758/BRM.40.1213>
3. Kopyczuk J. Repetitive and therefore fixed? / J. Kopyczuk // Selected papers from the fifteenth International conference on English historical linguistics. – Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 2008. – Vol. 18. – No. 1. – P. 189-208.
4. Mendel J. M. Computing with words: Zadeh, Turing, Popper and Occam / J. M. Mendel // IEEE Computational Intelligence Magazine. – 2017. – 2 (4) – 10-17 p.
5. Mendoza Ibanez F. J. R. Cognitive Modeling. A linguistic perspective / F. J. R. de Mendoza Ibanez, A. Galera Masegosa. – University of la Rioja, 2015. – 432 p.
6. Reviewed Work: The structure of associations in language and thought by James Deese / Review by: Kent Dallett // American Anthropologist. New Series. – 1968. – No. 70. – P. 826
7. Speirs J. The Scots literary tradition / J. Speirs. – Faber and Faber, 1962. – 229 p.
8. Zadeh L. Fuzzy sets and information granularity / L. Zadeh // Advances in Fuzzy Systems-Applications and Theory Vol 6. Fuzzy Sets, Fuzzy Logic and Fuzzy Systems. Selected Papers by Lotfi A. Zadeh, G. J. Klir and B. Juan (eds.). – Singapore: World Scientific. – 1996. – 433-448 p.
9. Zipf G. Prehistoric 'cultural strata' in evolution of German: the case of Gothic / G. Zipf – 62 (8) – 1947. – 522-530 p.